

dr hab. Małgorzata Ganczar
Katedra Publicznego Prawa Gospodarczego
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Czaplińskiej pt. „Problematyka odpowiedzialności cywilnej przedsiębiorcy w związku z przetwarzaniem danych osobowych”, Łódź 2023, stron 342.

W związku z powołaniem mnie, na podstawie postanowienia Komisji Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych w dyscyplinie nauki prawne, na posiedzeniu w dniu 30.06.2023 r. na recenzenta rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Czaplińskiej pt. *"Problematyka odpowiedzialności cywilnej przedsiębiorcy w związku z przetwarzaniem danych osobowych"* napisanej pod kierunkiem dr hab. Szymona Byczko, prof. UŁ, przedstawiam poniżej jej ocenę.

I. Autorka przedmiotem analizy uczyniła odpowiedzialność cywilną przedsiębiorcy w związku z przetwarzaniem danych osobowych – problematyka niezwykle ważna i aktualna, wymagająca ciągłych rozważań z uwagi na przeobrażenia przestrzeni i otoczenia, w których dane osobowe są przetwarzane. Autorka zwraca uwagę, że *„obecnie dane stanowią jedną z cech charakterystycznych gospodarki cyfrowej i określane są mianem nowej waluty, generują nową wartość. Ilość danych nieustannie rośnie. Stanowią one cenne źródło, które może przynieść zysk, jeżeli zostanie odpowiednio zmonetyzowane”*.

W piśmiennictwie przedmiotu, problematyka podjęta przez Autorkę podejmowana jest głównie w aspekcie ogólnym – odpowiedzialności administratora danych. Zakres procesów przetwarzania danych osobowych podejmowanych przez przedsiębiorców w dynamicznie rozwijającym się otoczeniu technologicznym stanowi przyczynek do podejmowania stale badań naukowych w obszarze ochrony danych osobowych. Obszar badawczy wybrany przez Autorkę charakteryzuje także duża dynamika zmian przepisów prawnych, co wymaga w płaszczyźnie doktrynalnej szerszych i kompleksowych opracowań odnoszących się do tak istotnej dziedziny życia społecznego, np. projektowane nowe obowiązki przedsiębiorców związane ze stosowaniem systemów sztucznej

inteligencji. Tym bardziej analiza relacji regulacji prawych tzw. tradycyjnych a nowoprzyjętych jest niezwykle istotna. Niewątpliwie istnieje potrzeba prowadzenia pogłębionych analiz w tym zakresie, a recenzowana rozprawa doktorska dobrze wpisuje się w ten nurt badawczy. Recenzowana rozprawa stanowi wypełnienie luki poznawczej w dorobku naukowym w zakresie zagadnień odpowiedzialności przedsiębiorcy w związku z przetwarzaniem danych osobowych.

Wybór tematu rozprawy doktorskiej zasługuje na aprobatę, jest aktualny, interesujący, a przy tym istotny nie tylko w wymiarze teoretycznym, ale również praktycznym. Przyjęty zakres rozważań jest ambitny, świadczy o szerokim i dogłębnym spojrzeniu badawczym na analizowane zagadnienie. Rozprawa ma charakter analizy prawniczej przygotowanej w głównej mierze z wykorzystaniem metody dogmatycznej. Doktorantka nie ograniczyła się jedynie do omówienia tekstów aktów normatywnych oraz przestudiowania dorobku doktryny i orzecznictwa, wyciąga wartościowe wnioski i ukazuje praktyczny wymiar stosowania analizowanych przepisów. Tytuł dysertacji odpowiada zatem obszarowi podjętych i przeprowadzonych badań oraz jest zgodny z jej treścią.

II. Doktorantka, potrzebę analizy odpowiedzialności związanej z przetwarzaniem danych osobowych przez przedsiębiorców, uzasadnia ciągłym rozwojem nowoczesnych technologii i wzrostem świadomości co do wagi danych osobowych. Rozwój nowych technologii wiąże się ze stale narastającą ilością problemów prawnych, których główną przyczyną jest nienadążanie krajowego oraz unijnego prawodawstwa za nowymi wyzwaniami, związanymi także z postępującą globalizacją. Przedsiębiorcy na niespotykaną dotąd skalę wykorzystują do wykonywania powierzonych im zadań zgromadzone dane osobowe, przetwarzane w coraz bardziej zaawansowany sposób. Z uwagi a te zjawiska Doktorantka podjęła badania nad zastosowaniem dotychczasowego dorobku prawa do nowych regulacji, mających wpływ na prywatność i ochronę danych osobowych.

Autorka, dla jasności rozważań stawia w pracy tezę, że cywilnoprawne konstrukcje ochrony prywatności mogą okazać się wystarczające w obliczu zmian związanych z rozwojem systemów informatycznych oraz zautomatyzowaniem operacji przetwarzania danych. Zwraca uwagę, że twierdzenie o nienadążaniu tradycyjnych rozwiązań prawnych za potrzebami gospodarki może deprecjonować ich istotę dla rozwoju rynku. Owo założenie powoduje konieczność wyodrębnienia szczegółowych problemów badawczych i hipotez odnoszących się także do złożoności zagadnienia odpowiedzialności cywilnej na

gruncie RODO wynikającej z tego, że podmioty zobowiązane na gruncie przepisów o ochronie danych osobowych mogą występować jednocześnie w kilku rolach – nie tylko jako administratorzy, ale także jako współadministratorzy oraz podmioty przetwarzające. Wielość ról po stronie podmiotów zobowiązanych wpływa na problemy praktyczne przy rozgraniczaniu statusów i kompetencji, wynikających ze stosowania przepisów. Nie bez znaczenia dla omawianego zagadnienia jest fakt, że prawo ochrony danych osobowych przed uchwaleniem RODO także korzystało z ochrony prawnej na gruncie regulacji, dotyczących ochrony dóbr osobistych, wizerunku, tajemnicy przedsiębiorstwa, co wiąże się z pojęciem prywatności.

Główną tezę pracy Autorka uzupełniła tezami pomocniczymi, które ułatwiają w pewnym stopniu jej interpretację. Doktorantka wskazuje, że odpowiedzialność za naruszenie przepisów o ochronie danych osobowych może mieć charakter zarówno odpowiedzialności kontraktowej, wynikającej z umowy, jak i wynikającej z innych zdarzeń, z którymi RODO lub ustawa łączą odpowiedzialność, co stanowi o deliktowym charakterze możliwej odpowiedzialności. Bardzo ciekawe rozważania odnoszą się do udowodnienia tezy, że odpowiedzialność za sztuczną inteligencję nie powinna się różnić od odpowiedzialności na zasadach ogólnych. Dopóki sztuczna inteligencja działa w granicach przewidywalnego kontekstu i błędu, który może być udziałem człowieka, to jej odpowiedzialność nie powinna być oparta na innych warunkach. Jeżeli działalność SI wychodziłaby poza granice przewidywalnego kontekstu, czy błąd sztucznej inteligencji byłby takim błędem, którego człowiek by na pewno nie popełnił, to wtedy inne zasady odpowiedzialności miałyby swoje uzasadnienie. Dodatkowo Doktorantką kategorycznie stwierdza, że prace podejmowane przy projektowaniu rozwiązań z wykorzystaniem SI powinny polegać przede wszystkim na wyjaśnieniu mechanizmów jej działania. Pewnym mankamentem pracy jest brak wyodrębnienia obok tezy głównej – tez pomocniczych wyraźnie we wstępie pracy. Tezy i problemy badawcze są jak najbardziej wskazane w pracy (str. 113, 115, 122, 289, 307), niemniej czytelnik dopiero w trakcie lektury rozprawy poznaje kolejne podejmowane przez Autorkę zagadnienia badawcze.

Dla kompleksowej i poprawnej realizacji tak określonych założeń badawczych konieczny jest właściwy dobór i poprawne zastosowanie metod badawczych. Wykorzystane przez Autorkę metody badawcze pozwalają na zrealizowanie założonych celów. Zostały one prawidłowo dobrane, mimo iż nie zostały wymienione we wstępie pracy. Doktorantka posłużył się przede wszystkim metodami: prawno-dogmatyczną, pomocniczo wykorzystując metodę historyczną i porównawczą. Podstawowe znaczenie

Autorka przypisała metodzie dogmatyczno prawnej, która służyć ma niezbędnym z punktu widzenia celu pracy analizom obowiązujących norm prawnych kształtujących odpowiedzialność przedsiębiorcy w zakresie przetwarzania danych osobowych. Metoda ta pozwoliła na konfrontację odtworzonego stanu prawnego z dorobkiem judykatury oraz doktryny. Wykorzystanie dorobku orzeczniczego wymaga z kolei odniesienia do problematyki stosowania prawa w praktyce (w zakresie szczegółowych zagadnień będącym przedmiotem rozważań i oceny organów orzeczniczych) i pozwala na wzbogacenie treści teoretycznych o walory praktyczne. Mając na uwadze problematykę rozprawy wybór metod badawczych był trafny.

III. W zakresie struktury pracy została ona dostosowana do podjętego tematu, celów i założeń badawczych. Praca składa się z sześciu rozdziałów podzielonych na mniejsze jednostki redakcyjne, w pracy wyodrębniono wstęp zawierający temat badawczy, tezę główną, podjęte problemy badawcze i strukturę pracy. Merytoryczną część pracy poprzedza praktyczny wykaz najczęściej stosowanych skrótów. Każdy z rozdziałów zawiera omówienie najważniejszych problemów przedstawionych w danym rozdziale z akcentem na wnioski płynące z merytorycznych rozważań i analiz badanych źródeł.

Struktura pracy jest przejrzysta i logicznie spójna. Konstrukcja pracy jest przemyślana i nie budzi zasadniczych zastrzeżeń. Praca stanowi kompleksowe ujęcie omawianej problematyki. Treść pracy odpowiada zakresowi wyznaczonemu w jej tytule. Pokazuje to umiejętność prawidłowego posługiwania się warsztatem naukowym. We wstępie Autorka wprowadza w zagadnienie przetwarzania danych osobowych przez przedsiębiorcę. Określone zostały tutaj problemy badawcze rozprawy i przedstawiona główna teza. Pewien niedosyt stanowi brak wyodrębnienia tez pomocniczych wskazanych w treści pracy oraz krótkie przedstawienie struktury pracy.

W rozdziale pierwszym Autorka przedstawiła zarys kształtowania się prawa do prywatności i ochrony danych osobowych w regulacjach międzynarodowych i ich wpływ na regulacje krajowe. Omówione zostały podstawowe definicje takie jak pojęcie danych osobowych, prywatność, autonomia informacyjna oraz ich rozumienie zawarte w aktach prawnych, regulujących prawo do prywatności oraz ochronę danych osobowych przed wejściem w życie RODO. Na podstawie krajowego orzecznictwa, piśmiennictwa, wyroków Trybunał Konstytucyjnego oraz regulacji, wynikających z innych porządków prawnych (w tym obowiązujących w UE, Stanach Zjednoczonych i Państwach Azji) w tej części pracy podjęta została próba określenia relacji prywatności i danych osobowych

w procesie ewaluowania prawa do ochrony danych osobowych. Następnie omówione zostały regulacje krajowe oraz europejskie, formułujące prawo do ochrony danych osobowych przed uchwaleniem RODO. W dalszej części dokonana została analiza pojęcia danych osobowych oraz jego przesłanek kwalifikacyjnych, analiza pojęcia przedsiębiorcy z perspektywy przepisów krajowych i RODO. Na tle tego zagadnienia uszczegółowione zostały zasady przetwarzania danych osobowych osób, prowadzących działalność gospodarczą oraz ochrona, jaką RODO udziela osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym. Taki zakres rozdziału stanowi doskonałe tło do prowadzenia dalszych bardziej szczegółowych i analitycznych rozważań.

Rozdział drugi poświęcony został koncepcji odpowiedzialności cywilnej prawa do ochrony danych osobowych. Punktem wyjścia do rozważań w tym przedmiocie była analiza regulacji prawnych dotyczących odpowiedzialności, wynikającej z Dyrektywy 95/46/WE, z której wywiedziony został wniosek, że kluczowe znaczenie dla standardu ochrony prawa do prywatności i danych osobowych obowiązującego w państwach członkowskich miała konkretyzacja wskazanej regulacji dokonana w drodze implementacji krajowej. Istotne z punktu widzenia tematu pracy zostały podjęte rozważania nad kwestią naprawienia szkody na gruncie ogólnych zasad odpowiedzialności, co prowadziło w praktyce do krzyżowania się ochrony danych osobowych z dobrami osobistymi i ochroną prywatności. W rozdziale tym Autorka zawarła analizę pojęcia dóbr osobistych i prywatności oraz dokonała oceny komplementarności pojęć prywatność i dane osobowe. W dalszej części rozdziału przedstawione zostały zasady ochrony danych osobowych, wynikające z RODO oraz zagadnienia podstaw prawnych naprawienia szkody i sposób ich kształtowania się w porządku krajowym oraz europejskim, z uwzględnieniem odesłania do odpowiedniego stosowania kodeksu cywilnego, zawartego w ustawie o ochronie danych osobowych z 2018r.

Rozdział trzeci jest poświęcony zagadnieniom ogólnym dotyczącym odpowiedzialności odszkodowawczej przedsiębiorcy, stanowiącej jedną z postaci odpowiedzialności cywilnoprawnej. Wyjaśnione zostało pojęcie stosunku prawnego, stosunku zobowiązaniowego oraz świadczenia polegającego na naprawieniu szkody. Omówione zostały podstawowe zagadnienia dotyczące obowiązku naprawienia szkody zgodnie z regułami odpowiedzialności kontraktowej i deliktowej oraz przedstawione zostały różnice, które występują w obu reżimach odpowiedzialności. W dalszej części rozdziału dokonana została analiza przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej, z perspektywy ich rozumienia w ujęciu przepisów krajowych i RODO oraz wybranego

piśmiennictwa. Walorem niewątpliwym ocenianej rozprawy jest także zilustrowanie prezentowanych rozważań teoretycznych przykładami z praktyki, z którymi RODO wiąże obowiązek naprawienia szkody na gruncie analizy dostępnego orzecznictwa. Także zagadnienie źródeł szkody poddane zostało badaniu w kontekście tego, jak definiowane jest ono w orzecznictwie sądowym oraz decyzjach organu nadzoru. W dalszej części rozdziału przedstawione zostały pytania prejudycjalne dotyczące stosowania art. 82 RODO kierowane aktualnie do TSUE.

W rozdziale czwartym przedstawiona została charakterystyka obowiązków, jakie na podstawie RODO przypisane zostały kluczowemu w systemie ochrony danych osobowych podmiotowi jakim jest administrator. Analiza charakteru świadczeń stosunku prawnego, którego częścią może być administrator, poprzedziła analiza pojęcia administrator i współadministrator i ich znaczenia dla podstawowej z perspektywy obowiązków zasady rozliczalności. W dalszej części przedstawione zostały zasady związane z wykazaniem realizacji obowiązków w zakresie bezpieczeństwa danych, obowiązki wynikające z zasady legalności, rzetelności i przejrzystości przetwarzania danych osobowych oraz obowiązki dotyczące dokumentowania tych zasad. Następnie omówiona została realizacja zasady przejrzystości, wykonywanie obowiązków informacyjnych wobec podmiotu danych oraz obowiązki wynikające z innych zasad, np. zasady *privacy by design*. Odrębna kategoria obowiązków, jaką jest obsługa naruszeń została poddana rozważaniom przez pryzmat pojęcia naruszenia, definiowanego w orzecznictwie oraz decyzjach organu nadzoru. W ostatniej części rozdziału przedstawione zostały zagadnienia szczególne dotyczące odpowiedzialności kontraktowej i deliktowej administratora oraz współadministratorów oraz te, które wynikają z relacji z podmiotem danych. Wartością prac jest uzupełnianie wywodów przykładami z orzecznictwa i decyzji organu nadzoru.

Rozdział piąty Autorka poświęciła problematyce odpowiedzialności podmiotu przetwarzającego. Wyszła od badania definicji podmiotu przetwarzającego oraz jego wzajemnej relacji z administratorem, w tym w zakresie obowiązków wdrożenia odpowiednich środków organizacyjnych i technicznych, zgodnie ze standardami wynikającymi z decyzji PUODO i orzeczeń sądów. Dalsza część pracy obejmuje zagadnienia charakteru umowy powierzenia przetwarzania danych oraz wynikających z niej obowiązków. Autorka omówiła elementy niezbędne treści umowy powierzenia oraz zagadnienia standardowych klauzul umownych, odpowiedzialność deliktową podmiotu przetwarzającego oraz jego odpowiedzialność kontraktową z uwzględnieniem modyfikacji umownych. Doktorantka dokonała także analizy orzecznictwa dotyczącego realizacji

obowiązków podmiotu przetwarzającego oraz sytuacji dotyczących udziału w procesie przetwarzania danych dalszych podmiotów przetwarzających, w tym zasad odpowiedzialności w takich przypadkach.

W rozdziale ostatnim – szóstym Autorka zawarła rozważania dotyczące problematyki odpowiedzialności przedsiębiorcy za przetwarzanie danych osobowych z wykorzystaniem systemów sztucznej inteligencji. Wyszła od analizy pojęcia sztucznej inteligencji oraz założeń prawnych dotyczących uregulowania zasad korzystania z systemów ją wykorzystujących. Istotne w tym zakresie było zaprezentowanie koncepcji statusu prawnego sztucznej inteligencji w projektach dokumentów unijnych i omówienie stanowisk w doktrynie prezentujących odmienne poglądy na temat potrzeby nadania jej podmiotowości prawnej. Ciekawe rozważania zawarte w tym rozdziale odnoszą się do odpowiedzialności za sztuczną inteligencję, która nie powinna się różnić od odpowiedzialności na zasadach ogólnych. Autorka zestawiała to stanowisko z analizą projektowych na szczeblu europejskim regulacji prawnych. Zwieńczeniem prowadzonych analiz jest zaprezentowanie rozumienia pojęcia szkody, a na gruncie współstosowania przepisów RODO zapewnienia legalności przetwarzania danych oraz realizacji prawa do podlegania decyzji podjętej w sposób niezautomatyzowany. Autorka podjęła próbę wskazania jakie obowiązki związane z informowaniem o zautomatyzowanym podejmowaniu decyzji oraz kwestią wyjaśniania decyzji podejmowanych w sposób całkowicie zautomatyzowany wynikają z przepisów RODO i jak te obowiązki mogą być zastosowane do systemów sztucznej inteligencji.

Po ostatnim rozdziale Autorka umieściła podsumowanie, w którym dokonała prezentacji wniosków końcowych oraz zawarła najistotniejsze problemy praktyczne związane z tezami ujętymi w pracy w tym odniosła się także do dorobku piśmienniczego, który ich dotyczy.

Do rozprawy w jej końcowej części dołączona została Bibliografia. Została ona na podzielona na części, w których znajdują się wyodrębnione przedmiotowo rodzaje źródeł. Na uznanie zasługuje rozległe wykorzystanie materiałów źródłowych. Bibliografia zawiera ponad 350 pozycji, w tym akty normatywne, orzecznictwo, literaturę przedmiotu (238 pozycji bibliograficznych) oraz dokumenty. Tak duża ilość materiałów źródłowych, w tym również publikacji obcojęzycznych, wskazuje, że jest to bibliografia wyczerpująca. Ukazuje trud, jaki Autorka włożyła w przeprowadzenie analiz, a zarazem dowodzi dużej skrupulatności i rzetelności badawczej. Wymienione źródła mają odzwierciedlenie w treści recenzowanej rozprawy i w przypisach.

IV. Od strony merytorycznej stwierdza, że praca została napisana poprawnie. Sformułowane w pracy przez Autorkę tezy badawcze zostały poddane analizie w poszczególnych rozdziałach pracy. Przeprowadzone w pracy analizy pozwalają na ukazanie specyfiki przetwarzania danych osobowych przez przedsiębiorców i złożoności problematyki dotyczącej ich odpowiedzialności za szkody wynikłe z niezgodnego z prawem przetwarzania danych osobowych. Autorka w umiejętny sposób prezentuje poszczególne treści merytoryczne. We właściwy sposób dokonuje prezentacji stanowiska doktryny, poglądów i ocen wyrażonych w rozlicznych źródłach wiedzy. O rzetelności wyводу Autorki świadczyć może chociażby liczba odsyłaczy (698), świadczy o tym także rozległa i wnikliwa analiza stanu faktycznego oraz poziom i zakres sformułowanych wniosków. Autorka sprawnie przyporządkowuje wnioski z dokonanych przez siebie analiz do wywodów prowadzonych w związku z celem głównym rozprawy, co czyni je klarownymi. Wyniki prowadzonych przez Autorkę badań ukazują praktyczny wymiar stosowania przepisów dotyczących odpowiedzialności przedsiębiorcy w zakresie przetwarzania danych osobowych oraz stanowią podstawę formułowania przez Autorkę interesujących wniosków, które dowodzą umiejętności logicznego myślenia, krytycznego podejścia, i samodzielności badawczej.

Przyjęte przez Autorkę rozprawy metody badawcze dobrane zostały adekwatnie do badanego wycinka zagadnień szczegółowych i zastosowane poprawnie oraz w sposób komplementarny. Zagadnienia podejmowane przez Doktorantkę są ważne, istotne z punktu widzenia funkcjonowania przedsiębiorcy w obrocie prawnym, niewątpliwie niekiedy trudne i ciągle niewystarczająco rozpoznane w badanym obszarze. Doktorantka zachowuje ciągłość argumentacji, jest konsekwentna, wykazuje się dużą samodzielnością w prezentowaniu swoich poglądów, prezentowanych w sposób rzeczowy i wyważony.

V. Strona formalna pracy zasługuje na pozytywny odbiór, niemniej można dostrzec pewne niedociągnięcia warsztatowe, niewielkie błędy techniczne lub językowe np. literówki w nazwiskach, niewłaściwe końcówki, drobne powtórzenia. Praca stanowi obszerne opracowanie (342 str.) i została w ogólności przygotowana prawidłowo. Język wypowiedzi jest jasny i zrozumiały. Rozprawa została napisana językiem prawniczym, w precyzyjny, zrozumiały i jasny sposób, a cała praca jest starannie przygotowana pod kątem edytorskim.

VI. Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską Pani mgr Magdaleny Czaplińskiej pt. *"Problematyka odpowiedzialności cywilnej przedsiębiorcy w związku z przetwarzaniem danych osobowych"* napisanej pod kierunkiem dr hab. Szymona Byczko, prof. UŁ, biorąc pod uwagę wybór tematu badawczego, przemyślaną konstrukcję pracy oraz poziom opanowania warsztatu naukowego, stwierdzam, że rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazując dużą wiedzę Doktorantki z zakresu nauk prawnych oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Działając jako recenzent, wyrażam w pełni pozytywną ocenę recenzowanej rozprawy, stwierdzam że rozprawa ta spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim i w związku z tym wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie Pani mgr Magdaleny Czaplińskiej do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Lublin, dnia 19 września 2023 r.

dr hab. Małgorzata Ganczar